

TA'LIMDA MOTIVATSIYA : PEDAGOGNING RO'LI VA SAMARALI USULLAR

Yo'ldoshboyeva Sarvinoz Ulug'bek qizi

*TIFT universiteti Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi
2-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta'lim jarayonida o'quvchilarning motivatsiyasini shakllantirish va rivojlantirishning dolzarb masalalari ko'rib chiqiladi. Motivatsiya — bu o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ichki va tashqi rag'batlarini ifodalaydi va ularning ta'limdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, pedagogning bu jarayondagi roli muhim bo'lib, u nafaqat bilim manbai, balki o'quvchilarning psixologik tayanchiga aylanishi kerak. Maqolada pedagogning shaxsiy fazilatlari, metodik yondashuvlari va zamonaviy vositalardan foydalanish ko'nikmalari orqali o'quvchilarda o'qishga bo'lgan ishtiyoqni kuchaytirish yo'llari yoritilgan.*

Shuningdek, motivatsiyani oshirishda individual yondashuv, interaktiv metodlar, guruhlarda ishlash, baholash va rag'batlantirish tizimi, AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari)dan foydalanish hamda ta'limni real hayot bilan bog'lashning o'rni alohida ko'rib chiqilgan. Pedagog o'z faoliyatida har bir o'quvchining qiziqishi, ehtiyojlari va qobiliyatlarini chuqur tahlil qilgan holda, ularga mos motivatsion strategiyalarni ishlab chiqishi lozimligi ta'kidlangan. Maqola yakunida motivatsiyalash pedagogik mahoratning muhim tarkibiy qismi ekani, u o'quvchilarni faollikka undashi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishi xulosasiga kelinadi.

Kalit so'zlar: *ta'lim, motivatsiya, pedagogning roli, o'quvchi faolligi, rag'batlantirish, interaktiv metodlar, individual yondashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), real hayot bilan bog'lash, dars samaradorligi, ichki va tashqi motivatsiya, zamonaviy ta'lim, psixologik qo'llab-quvvatlash, o'qituvchilik mahorati.*

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqi va faol ishtiroki katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda motivatsiya — o'quvchining ichki

va tashqi rag‘batlantiruvchi omillarga javoban harakatga kelishi — markaziy o‘rinda turadi. Motivatsiya nafaqat o‘quvchining darsdagi faolligini belgilaydi, balki ularning o‘z ustida ishlash, muammolarga yechim topish, mustaqil fikrlash kabi ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu sababli ta’limda motivatsiyani uyg‘otish va uni doimiy saqlab turish har bir o‘qituvchining dolzarb vazifasidir.

Pedagog bu borada muhim rol o‘ynaydi. U o‘quvchini ilhomlantiruvchi, yo‘l ko‘rsatuvchi, uni o‘z kuchiga ishontiruvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Dars jarayonida o‘qituvchining nutqi, muomalasi, munosabati va hatto shaxsiy namunasi ham o‘quvchi ruhiyatiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini inobatga olib, ular bilan samarali muloqotga kirishgan pedagog ularning ichki motivatsiyasini mustahkamlashi mumkin.

Bugungi kunda darslarda interaktiv metodlar, zamonaviy texnologiyalar, ijodiy yondashuvlar, baholash va rag‘batlantirishning yangi shakllari orqali motivatsiyani oshirish mumkin. Pedagog ushbu vositalardan oqilona foydalansa, o‘quvchilar o‘zlarini qadrlangan, e’tirof etilgan deb his qiladi va bu ularning o‘zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Shunday qilib, ta’limda motivatsiya yaratish o‘qituvchining pedagogik mahoratiga, shaxsiy yondashuviga va zamonaviy usullarni qo‘llashiga bevosita bog‘liqdir.

Asosiy qism

Ta’limda motivatsiya — bu o‘quvchini bilim olishga, izlanishga, fikrlashga va amaliyotda o‘zini sinab ko‘rishga undovchi kuchdir. Bu kuch o‘z-o‘zidan paydo bo‘lmaydi. Unda pedagogning roli beqiyosdir. Har bir o‘quvchining bilim olish jarayoniga bo‘lgan munosabati, faolligi va natijalari ko‘p hollarda aynan o‘qituvchining tutumiga, uslubiga va yondashuviga bog‘liq bo‘ladi. Shuning uchun zamonaviy o‘qituvchidan nafaqat fan bo‘yicha chuqur bilim, balki psixologik sezgirlik, individual yondashuv va pedagogik mahorat ham talab qilinadi.

O‘quvchilarda motivatsiyani shakllantirish uchun birinchi navbatda ularning ehtiyojlarini anglash zarur. Har bir bola o‘z qiziqishlari, orzulari va xulq-atvori bilan boshqalardan farq qiladi. Ayrimlari yuqori baholar olish uchun o‘qisa, boshqalari ota-onasining ishonchini oqlashni maqsad qiladi, yana kimdir fanga bo‘lgan chin dildan qiziqish tufayli o‘qishga intiladi. O‘qituvchi ana shu ehtiyojlarni to‘g‘ri tahlil qila olsa, motivatsiyani oshirishda muvaffaqiyatga erishadi.

Motivatsiyani oshirishning samarali usullaridan biri — bu **rag‘batlantirish**. Bu usul o‘z ichiga og‘zaki maqtoov, yuqori baholar, mukofotlar yoki darsdan tashqari faoliyatlarga jalb qilishni oladi. Masalan, “Eng faol o‘quvchi” unvoni yoki kichik sovg‘alar orqali o‘quvchilarning darsdagi ishtirokini kuchaytirish mumkin. Biroq bu usulda tenglikni saqlash, adolatli baholash va o‘quvchilarning ijtimoiy-psixologik holatini inobatga olish muhimdir.

Yana bir samarali usul — **interaktiv metodlardan** foydalanishdir. Bugungi kunda an’anaviy dars uslublaridan ko‘ra guruhli ishlar, munozaralar, rol o‘yinlari, loyihaviy faoliyatlar o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi. Bu usullar orqali ular mustaqil fikrlash, muloqot qilish, yechim topish kabi ko‘nikmalarni egallaydi. Bu esa o‘z navbatida motivatsiyani oshiradi, chunki o‘quvchi o‘zini darsning faol ishtirokchisi sifatida his qiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham motivatsiyani oshiruvchi zamonaviy vositalardan biridir. Video darslar, interaktiv taqdimotlar, onlayn testlar va o‘yin elementlari bilan boyitilgan darslar o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otadi. Masalan, matematika darsida masalalarni animatsion tarzda tushuntirish yoki tarix darsida virtual sayohatlar tashkil etish orqali o‘quvchilarning e’tiborini jalb qilish mumkin.

Bundan tashqari, **real hayot bilan bog‘lash** — motivatsiyani oshirishda muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilarga o‘rganayotgan bilimlarining hayotda qanday qo‘llanishini ko‘rsatish, fanlararo bog‘liqlikni tushuntirish ularning bilim olishga bo‘lgan ehtiyojini kuchaytiradi. Masalan, biologiya darsida sog‘lom turmush tarzini tushuntirish, fizika darsida kundalik texnika vositalarining ishlash tamoyillarini izohlash o‘quvchilar uchun juda foydali va rag‘batlantiruvchi bo‘ladi.

Motivatsiya nafaqat bilim olishda, balki shaxsiy rivojlanishda ham muhim rol o‘ynaydi. Shuning uchun o‘qituvchi o‘z o‘quvchilariga ishonch bildirish, ularga qat’iy maqsadlar qo‘yishni o‘rgatish va orzu qilishga undashi zarur. Har bir o‘quvchi o‘z kuchiga ishonsa, u muvaffaqiyat sari intiladi. Bu jarayonda o‘qituvchi doimo yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi, sabrli va qo‘llab-quvvatlovchi bo‘lishi kerak.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ta’limda motivatsiya o‘quv jarayonining ajralmas va hal qiluvchi omillaridan biridir. O‘quvchining bilim olishga, rivojlanishga va o‘z ustida ishlashga bo‘lgan ishtiyoqi bevosita motivatsiyaga bog‘liq bo‘lib, bu jarayonning

markazida pedagog turadi. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarni ruhlantiruvchi, yo‘l ko‘rsatuvchi va ularni o‘z kuchiga ishonitiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi.

Motivatsiyani shakllantirishda o‘qituvchining shaxsiy fazilatlari, darsni tashkil etish uslubi va o‘quvchilarga bo‘lgan munosabati katta ahamiyatga ega. Rag‘batlantirish, interaktiv metodlar, axborot texnologiyalaridan foydalanish, hayotiy misollar keltirish, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv kabi usullar orqali o‘quvchilarda bilim olishga qiziqish uyg‘otish mumkin. Ayniqsa, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ularga ishonch bildirish ularning ichki motivatsiyasini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, o‘qituvchi ta’lim jarayonida faqat nazariy bilimlarni emas, balki hayotiy ko‘nikmalarni ham o‘rgatishi zarur. Bu esa bilimlarning foydaliligini anglatadi va o‘quvchini yanada faol bo‘lishga undaydi. Ta’lim samaradorligi motivatsiya darajasi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, kuchli motivatsiyaga ega o‘quvchi har qanday qiyinchilikni yengib o‘ta oladi.

Shu sababli, har bir pedagog o‘z faoliyatida o‘quvchini motivatsiyalash masalasiga jiddiy yondashishi, zamonaviy yondashuvlarni puxta o‘zlashtirishi va ularni amalda samarali qo‘llay olishi zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar (APA uslubida):

1. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). *The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior*. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
2. Slavin, R. E. (2018). *Educational psychology: Theory and practice* (12th ed.). Pearson Education.
3. Woolfolk, A. (2016). *Educational psychology* (13th ed.). Pearson Education.
4. Reeve, J. (2012). *Understanding motivation and emotion* (6th ed.). John Wiley & Sons.
5. Azizxo‘jayev, A. A. (2010). *Pedagogika: Umumiy pedagogik asoslar* (2-nashr). Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
6. Muratovich, M. F., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). TA’LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 237-240.

7. Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

8. Jumanova, S. (2024). Analysis of PISA test results in Uzbekistan and prospects of preparing primary education students for PISA test. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

9. Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). O ‘ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG ‘ICH TA’LIM O ‘QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.

10. Turanboyev, B., & Abdullayev, A. (2023). DAVLAT, KORXONA VA TASHKILOTLAR BYUDJETINI TO ‘G ‘RI TAQSIMLASH TENDENSIYALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 304-309.

11. Azamjon o‘g‘li, U. A., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). Sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi. *Qo ‘qon universiteti xabarnomasi*, 1, 73-75.

12. Ahrorjon, A., & Gafurov, X. (2023). IQTISODIY SIYOSATNING RIVOJLANISHIDA FISKAL VA PUL-KREDIT SIYOSATI. *Qo ‘qon universiteti xabarnomasi*, 310-313.

13. Otto, M., & Thornton, J. (2023). CHATGPTNING IQTISODIYOTGA TA’SIRI: SUN’IY INTELLEKTNING KASBIY MEHNAT BOZORIGA TA’SIRI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 65-71.

14. Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). ISLAMIC FINANCE PROBLEMS AND SOLUTIONS: Study guide. *AMAZON PUBLICATION ISBN-13: 9798863282282*, 1, 200.

15. Axrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). TA’LIM SIFATI OSHISHIDA JSTNING O ‘RNI. *YANGI O ‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR*, 2(1), 113-118.

16. Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOMIY MOLIYA BARQARORLIK OMILLARI: EKONOMETRIK TAHLILLAR VA DALILLAR. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(9), 74-94.

17. Tursunboy o‘g‘li, N. J., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). O ‘zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a’zo bo ‘lish uchun uzoq yo ‘li va xitoy tajribasi. *Qo ‘qon universiteti xabarnomasi*, 1, 43-47.

18. Акабирходжаева, Д. Р., & Абдуллаев, А. А. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА. *Экономика и социум*, (11-1 (126)), 729-739.

19. Akabirxodjayeva, D., & Abdullayev, A. (2024). TEXNOLOGIK INNOVATSIYALARNING JAHON MOLIIYA BOZORINING RIVOJLANISHIGA TA'SIRI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 13, 89-96.
20. Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ISLOM MOLIIYASI. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 188-190.
21. Turanboyev, B., Abdupattayev, A., & Abdullaev, A. (2023). INFLYATSIYANING QIMMATLI QOG'OZLAR DAROMADIGA TA'SIRI. *Yosh tadqiqot Jurnali*, 2(2), 88-100.
22. Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOM BANK TIZIMI UCHUN SHARTNOMA HUQUQI VA ASOSIY TAMOIYILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 600-613.
23. Keldiboyeva, Z. M. Q., & Abdullaev, A. A. O. G. L. (2022). Inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyojlar va sabablar, inklyuziv ta'limga jalb qilish. *Science and Education*, 3(11), 704-711.
24. Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(1), 6-15.
25. Abdullaev, A., & Odilova, M. (2024). The Role of WTO in Improving the Quality of Education. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(1), 140-148.
26. Abdullaev, A. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT-KADRLAR TAYYORLASHNING DOLZARB MASALALARI. *Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning o 'ziga xos xususiyatlari, uning.*
27. Tursunboy o'g'li, N. J., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O 'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO 'LISH UCHUN UZOQ YO 'LI VA XITOIY TAJRIBASI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1 (1), 43-47.
28. Axadjon o'g'li, A. A., & Tursunboy o'g'li, N. J. (2023). SANOATNING YAIMGA TA'SIRINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1 (1), 290-293.